

UMETNOST. Új lap ha új hangot hoz magával, bármilyen ismeretlen is, a régiek és a befutottak között már megjelenésekor magára tudja terelni a figyelmet. Csak az a kérdés, ez az érdeklődés csak azért fordul feléje, mert új vagy csakugyan megtalálta a közönség felé vezető utat és meglelte-e azt, amit csakugyan adnia kell. Ilyen kísérletezéssel már nem egytel találkoztunk. A „Književne Novine” és a „Svedočanstva” után — láttuk már — mind népszerűbbé vált az újságforma és olyan jelenségek is mutatkoztak, hogy mind jobban szűkül a folyóiratok olvasótábor. Sokan úgy vélik, hogy a folyóiratok jógynehánya a „szakmabelieknek” szól s már ezért is, sem nyelvében sem tartalmában nem törekszik szélesebb olvasórétegek megnyerésére. A „szakmabeliek” táborra pedig szűk, elhatárolt és avatott, néha olyannyira, hogy valóban távol áll tőlük az a kör, amelyben összesereglenek az „avatatlanok”.

Olvasóközönséget pedig teremteni kell. Ezért van és minduntalan újra születik az irodalmi újság.

A legújabb az „Umetnost”. Most jelent meg az első száma. Impressziómából mindössze annyit tudunk meg, hogy kik a szerkesztői: Jovan Vagenhals, Zoran Glusevics, Dusan Dragovics és Pavle Sztefanovics. Arról, hogy honnan indult, hová tart, mi a lap programja, célkitűzése, a tartalmából ismerhetjük meg. Ha a munkatársakból és a közölt írásokból ítélünk: művészeti, kritikai szemle, afféle revű, amelynek igen ismert formái vannak már az európai irodalomban. Sztaniszlav Vinaver elvont naplójegyzeteit Lefebre olvasása közben írta. Nem más ez, mint álmatlan ember elméjének, aki fölvetett és akaratla-

nul fölmerült gondolatait kapcsolatba hozza a mával; igen, ha tárgya nem lépne tovább a lírai elmélkedés vonalától. De Vinaver tovább lép és egyszerűen szólva könyvismertetést ad. Elmondja mit írt Lefebre az egyiptomiakról és hozzáfűzi, milyen gondolatokat támasztott benne a könyv. Ha egyéni is ez a megvilágítás és helyenként homályosan elvont, mégis érdekes gondolatokat vet föl és föl hívja érdeklődésünket a könyvre. A „szakmabeliek” számára értékes ez az írás és élvezetes is, de úgy gondolom, irodalmunk törekvése, a kritikai tanulmányokban is, a világosság és az egyszerű megfogalmazások felé tör és ott éri el, azt, amit akart, ahol a dolgok rendjét és a nagy művek mondanivalóját hétköznapi hangon tolmácsolja nekünk.

Milan Damjanovics fejtegetéseiben arról a nagy irodalmi vitáról beszél, amely Eli Finci irodalmi bírálatai körül támadt. Ez nem védő kiállítás Eli Finci mellett, inkább hozzászólás, amelyben a legfontosabb kérdések (ahogy az alcímben is mondja: a „nehézségek a tudományos fogalmak és megfogalmazások keresése körül”) új megvilágítást nyernek. A leglényesebb, amire rámutat: gyakran jelentkeznek nálunk, — főleg az irodalmi életre érte és az irodalomkritikára — az ad hoc meghatározások. Ez a szűkség következménye és terméke annak, hogy irodalmi életünk is nagy léptekkel halad. Hogy „mi a művészet”, mi a mi fogalmunk szerint a „művészet örök realizmusa”, ... a „ki-fejezések minden lehetőségének humanista teljességében” erre csak ad hoc választ kapunk. Mindez aztán tömördek bírálaton, vitán és elmélkedésen keresztül oda vezet — akár a

Kolumbusz tojása — hogy szükség van az esztétika és a művészettörténet vagy irodalomelmélet tudományos vizsgálatára és tanulmányozására. Mert a kritikusnak nemcsak „tolmácsnak” kell lennie, hanem egyben „alkotónak is”, aki a mű értelmének művészeti és kritikai megfogalmazója.

Így a többi írások is ebben a lapban, akár Szlobodan Galogazza, Szasa Veres vagy Nenad Turkalj közleményeit vesszük, hasonló közelségből és hasonló hangnemben szólnak a művészetéről. Egy-két szépirodalmi darab, mint Zvonimir Golob verse, Voja Csolánovics elbeszélése kiegészítő, hasonlóképpen Ervin Shaw jegyzete is az amerikai gondolat jellegzetességéről, kis pihenőt ad az olvasónak, hogy erőt és kitartást gyűjtsön a hátralevő hasábok átolvasásához. Ám meg kell mondanunk, hogy lapszemléje és az irodalmi életről adott képei valóban érdekesek és bepillantást adnak a literatúra rejtett berkeibe.

NOVA MISAO. Mégegyszer elővette a lap az egzisztencializmus kérdését. Voja Rehar tanulmányba foglalt választ adott Borisz Zihlerl nemrég megjelent tanulmányára (melynek magyar fordítása lapunk hasábjain is megjelent. Ez a válasz sem maradt visszhangtalan, mert Zihlerl Borisz ugyancsak ebben a számban még egy hozzászólást ad és épp azt a kérdést világítja meg („Exisztencializmus és szocializmus”), amely az egész vita középpontjában áll. Rehar nem megfelelő eszközökkel és fogyatékos fölkészültséggel nyúlt a témához, de té-

vedései és elkalandozásai segítettek abban, hogy az egzisztencializmust, mint olyant, még jobban megismerjük és világossá váljék előttünk az a tény is, hogy Jean Paul Sartre miért keresett és miért talált az utóbbi időben kapcsolatot és visszhangot az SSSR antimarxista írói között.

Gyorgye Kosztics a „Dal és a szó” címmel újabb nyelvészeti tanulmányt közöl, ezuttal a nyelv szerepét jelöli meg a költői alkotásban. Fejtegetése a költői nyelv és a hétköznapi nyelv lényegét és természetét igyekszik bemutatni. Mert az a kérdés: a költői nyelv sajátosan külön nyelv, amelyet nem lehet elválasztani magától a verstől. A költői nyelv a költészetben él, vele együtt születik és így mindig az alkotás titkait hordja magában. Kosztics Ivan Gorán Kovacsics „Tömegsír” című elbeszélő költeményét vette elemzése tárgyául és halhatatlan strófáin keresztül mutatja ki a szavak csodálatos játékát és a költői nyelv művészi sajátosságait.

A szépirodalmi rovatban most csak egy írással találkozunk. Antonije Iszakovics elbeszélése képviseli. A költészetnek ezuttal hely nem jutott, mert igen terjedelmesek a lap szemle-rovatjai, így inkább a könyvszemlében kapunk képet a nemrégiben megjelent regényekről és verseskötetektől.

Számunkra egyedülállóan értékes olvasmány Rodoljub Csolákovics kritikája Vladimir Dediđer „Tito elvtárs életrajza” című könyvéről. A nagy visszhangot keltett műnek ez az első jelentős kritikája és méltó ismertetője is.